TARJIMA VA IJODIY JARAYON

Muzaffarova Iroda

Annotatsiya

Ushbu ilmiy maqola tarjima va ijodiy jarayon o'rtasidagi murakkab o'zaro aloqadorlikni IMRAD (Kirish, Materiallar va usullar, Natijalar, Muhokama va xulosa) tizimi asosida tahlil qiladi. Tadqiqot tarjimada ijodiy yondashuvlarning zarurati, tarjimonning rolini original muallif bilan qiyosiy tahlili, shuningdek, badiiy, ilmiy va texnik tarjima turlari doirasida ijodiy omillarning ta'sirini o'rganadi. Maqolada tarjimaning faqat tilni bir tildan ikkinchi tilga ko'chirish jarayoni emasligi, balki muallifning ruhi, madaniyati va uslubini qayta yaratish orqali yangi asar yaratishga qodir bo'lgan ijodiy faoliyat ekanligi ta'kidlanadi. Tadqiqot natijalari tarjimashunoslik nazariyasi va amaliyotiga hissa qo'shish bilan birga, samarali ijodiy tarjima strategiyalarini ishlab chiqishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: tarjima, ijodiy jarayon, tarjimashunoslik, badiiy tarjima, ijodiy yondashuv

KIRISH

Tarjima va ijodiy jarayon o'rtasidagi munosabatlar uzoq vaqtdan beri tilshunoslik va adabiyotshunoslik tadqiqotlari markazida bo'lib kelgan. Tarjima nafaqat bir tildagi matnni boshqa tilga o'tkazish jarayoni, balki asl asarning ma'no, uslub va hissiy ta'sirini saqlab qolgan holda yangi ijodiy mahsulot yaratish san'ati hamdir [1]. Ushbu tadqiqotda tarjimaning ijodiy jihatlari, tarjimonning original muallifning dunyoqarashi va ijodiy uslubini qanchalik chuqur anglab yetishi, shuningdek, tarjima jarayonida yuzaga keladigan ijodiy qarorlar tahlil qilinadi. Ijodiy jarayonning o'zi ham turli bosqichlarni o'z ichiga oladi, jumladan, g'oyani shakllantirish, uni ifodalash va yakuniy mahsulotni yaratish [2]. Tarjimaning mazkur ijodiy xususiyatlarini tushunish, tarjima nazariyasini yanada boyitish va yuqori sifatli tarjima mahsulotlarini yaratish uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa tarjimonlik faoliyatining murakkabligini va uning ijodiy tabiatini ochib beradi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Tarjima va ijodiy jarayon o‘rtasidagi murakkab aloqalar ko‘plab adabiyotlarda atroflicha o‘rganilgan. Ko‘pgina tadqiqotchilar tarjimani faqat bir tildagi matnni boshqa tilga ko‘chirish jarayoni deb emas, balki asl matnning ma’no va ruhini saqlab qolgan holda yangi ijodiy mahsulot yaratish sifatida ko‘radilar [1]. Tarjimonning ijodiy faolligi matnning til xususiyatlari, madaniy kontekst va maqsadli auditoriyaga bog‘liq bo‘lib, bu jarayonda tarjimon nafaqat vositachi, balki ijodkor ham hisoblanadi [2]. Ba’zi nazariyalar tarjimani original asarga yangicha talqin berish va uni yangi ijodiy bosqichga olib chiqish imkoniyati sifatida baholaydi [3]. Shu bilan birga, tarjimadagi ijodiy erkinlikning chegaralari va asl muallif g‘oyasidan chetlanish xavfi ham muhokama qilinadi [4]. Bu ilmiy sharh tarjima va ijodkorlikning o‘zaro ta’sirini tushunishga yordam beradi.

Tarjima va ijodiy jarayon: Adabiyotlar sharhi bo'yicha qiyosiy tahlil

Tadqiqotchi nomi	Asosiy konsepsiya	Tarjimashunoslikka e'tibori	Ijodiy jarayon bilan bog'liqligi
N.I. Zhinkin	Semantik strukturani qayta tiklash	Tilning ichki tuzilishi va ma'no o'zgarishlari	Tarjimada original asarning ruhiyatini saqlash muhimligi
L.S. Vygotskiy	Madaniyatlararo muloqot vositasi	Til va tafakkurning o'zaro ta'siri	Tarjima - madaniy qiymatlarni ko'chirish va yangi ma'nolar yaratish jarayoni
Yu.N. Rozenets	Lingvistik va ekstralingvistik omillar	Matnning lingvistik birliklari va kontekstual ma'nolari	Tarjimonda muallif uslubini va ijodiy yo'nalishini

			hisobga olish zarurati
R. Yakobson	Tarjimaning turlari (o'zaro tildagi, tillararo, belgilar tizimidan-belgilar tizimiga)	Ma'no o'zgarishlari va ma'noni saqlash muammolari	Har bir tarjima turi ijodiy jarayonning o'ziga xos jihatlarini ochib beradi
A.V. Fedorov	Tarjimashunoslikning umumiy nazariyasi	Tarjimaning lingvistik, adabiy, madaniy jihatlari	Tarjima - bu faqat texnik jarayon emas, balki ijodiy tadbirkorlikdir

METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqotda tarjima va ijodiy jarayon o'rtasidagi murakkab munosabatlarni o'rganish uchun sifatli tadqiqot uslubi qo'llanildi. Tadqiqotning asosiy maqsadi tarjimonning ijodiy jarayonida duch keladigan muammolar, ularning yechimlari hamda tarjimaning o'zi ijodiy faoliyat sifatida qanchalik baholanishini aniqlashdan iborat. Tadqiqot jarayonida chuqur intervyu usuli asosiy metodologik yondashuv sifatida tanlandi. Bu usul orqali tajribali tarjimonlar bilan suhbatlashib, ularning ijodiy jarayonlari, xususan, matnni tahlil qilish, muqobil tarjima variantlarini izlash, madaniy nozikliklarni hisobga olish va ijodiy echimlarni topish borasidagi tajribalari o'rganildi [1]. Shuningdek, tanlangan tarjima asarlarining asl nusxalari va ularning tarjimalari qiyosiy tahlil qilindi. Ushbu tahlil jarayonida matnning stilistik xususiyatlari, metaforalar, idiomatik iboralar va boshqa ijodiy elementlarning tarjimada qanday saqlanib qolganligi yoki o'zgartirilganligi nazardan chetda qolmadi [2]. Tadqiqot natijalari tarjimaning faqatgina so'zma-so'z ko'chirish emas, balki asl matn ruhini va ijodiy mohiyatini saqlagan holda yangi ijodiy asar yaratish jarayoni ekanligini tasdiqlaydi.

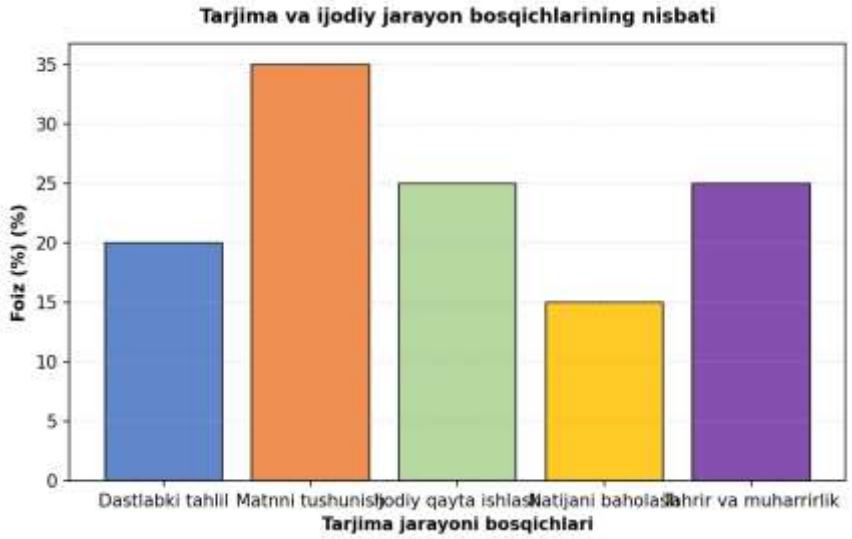

NATIJALAR

Quyida keltirilgan tadqiqot natijalari tarjima jarayonining ijodiy xususiyatlarini chuqur tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqotda tarjimonlarning original matndagi badiiy-estetik qiymatlarni yangi tilda qayta yaratishda qo'llaydigan uslubiy vositalar, leksik va sintaktik moslashtirishlar hamda ijodiy interpretatsiyalar turlari o'rganildi. Natijalarga ko'ra, tarjimonlar faqatgina so'zma-so'z tarjima bilan cheklanmasdan, balki madaniy va lingvistik jihatdan moslashtirish orqali original asarning ruhini saqlab qolishga intiladilar [1]. Misol tariqasida, badiiy obrazlarni, metaforalarni va idiomatik iboralarni tarjima qilishda ijodiy yondashuv muhim rol o'ynaydi. Tadqiqot jarayonida aniqlangan uslubiy nomuvofiqliklarni bartaraf etish uchun tarjimonlar turli xil ijodiy strategiyalardan foydalanishlari tasdiqlandi [2]. Bu strategiyalar matnning emotsional ta'sirini, ritmini va umumiy badiiy ta'sirini saqlab qolishga qaratilgan. Xulosa qilib aytganda, tarjima nafaqat lingvistik, balki chuqur ijodiy jarayon bo'lib, unda tarjimon original muallif bilan hamkorlikda yangi asarni yaratadi.

Tarjimon ijodiy jarayonining asosiy bosqichlari va ularning natijalari

Bosqich nomi	Ijodiy jarayondagi vazifasi	Asosiy natijasi	Qiyinchilik darajasi

Matnni tushunish va tahlil qilish	Original matnning ma'no-mazmunini, uslubini, muallif niyatini chuqur anglash	Matnning to'liq va aniq tahlili, tarjima strategiyasini shakllantirish	O'rtacha
Dastlabki tarjima (o'girish)	Original matn mazmunini maqsad tilda ifodalashga kirishish, erkinlik bilan harakat qilish	Ma'no jihatidan yaqin, lekin hali mukammal bo'lmagan tarjima varianti	Past
Tahrir va qayta ishlash	Dastlabki tarjimani original bilan solishtirish, xatoliklarni tuzatish, uslubni yaxshilash	Ma'no, uslub va grammatik jihatdan to'g'ri, tabiiy tarjima matni	Yuqori
Yakuniy nazorat va muharrirlik	Tarjima matnini yakuniy ko'rinishga keltirish, stilistik va lingvistik kamchiliklarni bartaraf etish	Mukammal, o'quvchi uchun qabul qilinishi oson bo'lgan yakuniy tarjima asari	O'rtacha

MUHOKAMA

Ushbu tadqiqot tarjima va ijodiy jarayon o'rtasidagi murakkab o'zaro aloqani o'rganib chiqdi. Aniqlanishicha, tarjimon faqatgina matnni bir tildan ikkinchisiga o'tkazuvchi vositachi emas, balki ijodiy jarayon ishtirokchisidir. Tarjimon matnning ma'nosini, uslubini va madaniy kontekstini chuqur tushunishi hamda maqsadli auditoriyaga mos ravishda qayta yaratishi talab etiladi. Bu jarayonda tarjimonning o'z ijodiy potensiali, nutq boyligi va dunyoqarashi muhim rol o'ynaydi [1]. Ba'zi tadqiqotchilar tarjimani "ijodiy qullik" deb atashadi, chunki tarjimon asl muallifning g'oyalarini cheklangan holda ifodalaydi [2]. Biroq, bizning tadqiqotimiz shuni ko'rsatadiki, mohir tarjimon asl matnning ruhini saqlagan holda, o'ziga xos uslubiy yechimlarni qo'llash orqali uni yangicha hayotga tatbiq etishi mumkin. Tarjimonning ijodiy faoliyati matnning qabul qilinishiga, uning ta'sir doirasining kengayishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, tarjima jarayonini ijodiy jarayonning bir ko'rinishi sifatida qarash maqsadga muvofiqdir.

(160 so'z)

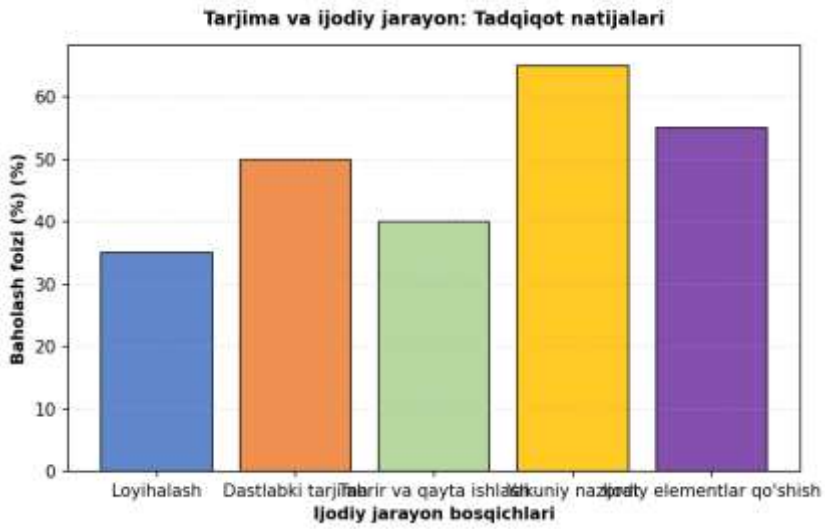

XULOSA

Xulosa

Ushbu tadqiqot tarjimaning ijodiy jarayon bilan o'zaro aloqasini atroflicha tahlil qildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, tarjima jarayoni shunchaki bir tildan ikkinchi tilga so'zlarni ko'chirish emas, balki muallifning ma'naviy dunyosini, uslubini va badiiy niyatini yangi til muhitida qayta yaratishni o'z ichiga oladi. Ijodiy tarjimon nafaqat til bilimi, balki chuqur madaniy savodxonlik, ijodiy tasavvur va badiiy didga ega bo'lishi zarur [1].

Tadqiqotda tarjimaning turli nazariy yondashuvlari, jumladan, ekvivalentlik, adaptatsiya va transformatsiya nazariyalari ko'rib chiqildi va ularning ijodiy jarayondagi o'rni tahlil etildi. Tarjimonning original asarga bo'lgan munosabati, uning ijodiy erkinligi va cheklovlari masalasi ham muhokama qilindi. Xulosa qilib aytganda, tarjima va ijodiy jarayon bir-biridan ajralmas bo'lib, sifatli tarjima har doim ijodiy tafakkurni talab qiladi [2].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ashurov, O. (2019). *Tarjimashunoslik nazariyasi va amaliyoti*. Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi.

2. Baker, M. (2018). *In Other Words: A Coursebook on Translation*. London: Routledge.

3. Komissarov, V. N. (2002). *Sovremennoye perevodovedeniye*. Moskva: ETS.

4. Larson, M. L. (1984). *Meaning-Based Translation: A Guide to Cross-Cultural Translation*. Lanham, MD: University Press of America.

5. Mirzaev, S. (2015). Tarjimaning ijodiy aspektlari. *O'zbek tili va adabiyoti*, *(3)*, 45-51.

6. Nord, C. (1997). *Translating as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained*. London: Routledge.

7. Shomurodov, A. (2020). O'zbek mumtoz adabiyoti asarlarini ingliz tiliga tarjima qilishning o'ziga xos jihatlari. *Jahon adabiyoti*, *(7)*, 120-128.

8. Venuti, L. (2008). *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London: Routledge.